

3. Программа действий. Повестка дня на 21 век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении / Центр за наше общее будущее. Женева, 1993. с.vii.

4. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. К.: НАВСУ, 1999, 332с.

5. В.І.Андрейцев. Право екологічної безпеки. [Текст]; навч.та наук-практ.посіб. К.: Знання-прес., 2002.332с.

6. Про основи національної безпеки України [Текст]: Закон України від 19.06.2003р. №964. IV // Відом.Верхов.Ради України. 2003. № 39.Ст.351.

7. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні: навч.посіб. / А.П.Гетьман, М.В.Шульга, В.Л. Брезіхіна та ін.Х.:Право, 2012. 296с.

Шаповал Леся Іванівна

доцент кафедри цивільно-правових

дисциплін Національної академії

внутрішніх справ, кандидат юридичних

наук, доцент

ЩОДО ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВОЮ ЗАХИСТУ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ

Ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення, згідно з яким це право є невід'ємним (частина перша статті 27), невідчужуваним та непорушним (стаття 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою.

Конституція України проголошує, що конституційні права і свободи, зокрема право людини на життя, гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга статті 22), що забороняється внесення будь-яких змін до Конституції України, якщо вони передбачають скасування прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 157). Не допускається також звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, в тому числі невід'ємного права людини на життя, в разі прийняття нових або внесення змін до чинних законів (частина третя статті 22).

Конституційне забезпечення невід'ємного права на життя кожної людини, як і всіх інших прав і свобод людини і

громадянина в Україні, базується на засаді: винятки стосовно прав і свобод людини і громадянина встановлюються самою Конституцією України, а не законами чи іншими нормативними актами. Відповідно до положення частини першої статті 64 Конституції України «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [1]. Також право на життя гарантується і п.1, 2, 4 ст.281 Цивільного кодексу України (далі – ЦК): «Фізична особа має невід’ємне право на життя. Фізична особа не може бути позбавлена життя. Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя». Але, з огляду на вище зазначене, варто зауважити, що на сьогоднішній день існує така ситуація, що важливість життя людини, як особистого немайнового права зростає, на що вказує міжнародне та національно-правове закріплення норм, які забезпечують всебічний захист життя. Водночас, життя окремої людини день за днем втрачає значущість. З цього питання існує велика кількість обговорень, які стосуються проблем права людини на смерть, а також велика зацікавленість проблемами, які стосуються евтаназії.

На сьогоднішній день тривають відповідні дискусії з цього питання як в нашій державі так і на світовому рівні. Евтаназія є однією з найбільш спірних і невирішених медико-деонтологічних, релігійно-етичних і юридичних проблем сучасності.

На сьогоднішній день існує велика кількість визначень поняття евтаназії. Так, наприклад, О. Старовойтова визначає евтаназію як дію чи бездіяльність лікаря, чи іншої людини, або самого хворого, що тягне за собою настання миттєвої чи безболісної смерті останнього [2, с.149].

Р. Стефанчук говорить, що евтаназією є свідомо та умисно вчинювана поведінка (дія, бездіяльність чи рішення) медичного працівника, що спрямована на припинення нестерпних фізичних чи психічних страждань пацієнта та здійснюється за неодноразовим та однозначним проханням пацієнта чи його законного представника, які є повністю об’єктивно та своєчасно інформовані про наслідки такого втручання з метою припинення страждань, що має результатом смерть пацієнта [3, с.305].

В сучасній літературі виділяють різні види евтаназії. Найпоширенішим є поділ евтаназії на **активну** і **пасивну**, які ще називають методом наповненого і відкладеного шприца [4].

Під **активною евтаназією** (метод наповненого шприца) мається на увазі здійснення лікарем дій, свідомо і безпосередньо спрямованих на спричинення смерті пацієнта. Деякі автори говорять про те, що активною евтаназія є тоді, коли пацієнт потребує застосування спеціальних засобів для прискорення смерті [5 с.161-190]. **Пасивна евтаназія** (метод відкладеного шприца) передбачає бездіяльність оточуючих, відмову від життєпідтримуючого життя лікування, коли воно або припиняється, або взагалі не назначається, за виключенням того, що зменшує біль. В контексті поняття пасивної евтаназії згадують про ортотаназію (припинення надзвичайних заходів по відношенні до хворого, визнаного уже невиліковним, хоча і надмірно не страждаючим) и дистаназію (продовження життя хворого у будь-який спосіб) [6, с.149]. Окремі науковці вважають, що лише активна евтаназія може бути розцінена як повноцінна, тоді коли пасивна евтаназія взагалі не може розглядатись як різновид евтаназії, оскільки за своєю спрямованістю такі дії медичного працівника не мають прямого умислу умертвити невиліковно хвору особу, а лише позбавити її від страждань [7].

Нещодавно, Уряд України прийняв відповідні акти щодо оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства України та утворив відповідну Робочу групу, яка на своїх пленарних засіданнях у 2019–2020 роках розробила та погодила зміст цієї Концепції. І ось, розробниками Концепції в параграфі 2.9 Книги другої ЦК одним з напрямків оновлення нормативного масиву цієї Книги пропонується «переглянути питання щодо можливості легалізації **пасивної евтаназії** та асистованого самогубства з урахуванням практики ЄСПЛ з паралельним внесенням відповідних змін до Кримінального кодексу України» [8].

В законодавстві різних країн існують суперечливі погляди на евтаназію, які породжують неоднозначну її юридичну оцінку. Суперечливі погляди на евтаназію розділяють сьогодні світ на два різні табори. Перші вимагають заборонити евтаназію у будь-яких проявах, тобто це так звані консерватори, другі виявляють бажання узаконити евтаназію для осіб, які хворіють на невиліковні хвороби.

Варто відмітити, що більшість країн притримується позиції, що евтаназія є злочином. Однак деякі країни все ж закріпили право на смерть в своєму законодавстві.

Що ж стосується України, то хочемо зазначити, що у 2003 році при підготовці проекту Цивільного кодексу України уже було зроблено спробу легалізувати добровільну **пасивну евтаназію**. Але, як видно, в кінцевому варіанті ЦК дану пропозицію не було відображено. Найбільш вагомими аргументами проти евтаназії в той час була можливість допущення лікарської помилки.

Звертаючи увагу на різні думки науковців з цього питання, хочемо звернути увагу на ще декілька аргументів проти як активної так і пасивної евтаназії в нашій державі.

Більшість українських лікарів однозначно відкидають евтаназію, вважаючи дану практику морально неприпустимою. Особливо негативно ставляться до евтаназії лікарі анестезіологи та реаніматологи. Лікарі-реаніматологи роблять усе можливе для порятунку людського життя. Вони заявляють, що борються за життя людини до моменту настання смерті головного мозку, коли зрозуміло, що врятувати пацієнта неможливо – лише тоді приймають остаточне рішення припинити спроби порятунку. Лікарі також зазначають, що рівень розвитку медицини ніколи не стоїть на місці. Він постійно удосконалюється, що може дати змогу лікарям рятувати так званих невиліковних на сьогодні хворих. Запровадження евтаназії може пригальмувати цей розвиток, адже ні у лікарів, ні у хворих не буде мотивації продовжувати лікування, використовуючи дедалі новіші методи. Також, слід зазначити, що у випадку, коли евтаназію проводить лікар, це є грубим порушенням клятви Гіппократа, а саме положення: «я не дам нікому просимого у мене смертельного засобу і не покажу шляху для подібного замислу».

На нашу думку, українське суспільство ще не скоро буде готовим до закріплення на законодавчому рівні права на евтаназію, оскільки рівень розвитку системи охорони здоров'я у державі ще далекий від стандартів високо розвинутих постіндустріальних країн світу. Тож небезпека помилкового діагнозу і, як наслідок цього, неправомірне застосування евтаназії, є особливо вірогідними. Врешті, практикуючим лікарям відомі приклади зцілення безнадійно хворих. Важко навіть уявити, як негативно

вплине на розвиток медицини узаконена можливість уникнути пошуку нових методів лікування. Напевно, ніколи б не було знайдено ліків від більшості хвороб, які ще донедавна вважалися невиліковними, якби лікарі наперед знали, що їм не потрібно буде боротися за життя навіть безнадійно хворих пацієнтів.

Ще більше занепокоєння викликає небезпека можливих зловживань у цій сфері. Поки не прийнято окремого закону про евтаназію, правоохоронці стверджують, що її здійснення підпадає під дію статей Кримінального кодексу про навмисне вбивство.

Одностайно проти практики евтаназії висловлюються представники основних християнських конфесій України. На думку багатьох священників, «легка смерть» за допомогою евтаназії – це лише один з різновидів вбивства чи самогубства. І головною проблемою тут є не так страждання від хвороби, як те, що через економічні труднощі таких хворих часто залишають наодинці зі смертю.

Таким чином, виходячи з існуючої в нашій країні правової ситуації, варто визнати, що надання евтаназії правомірного, легального характеру призведе до виникнення цілої низки негативних наслідків. Людина, яка страждає невиліковною хворобою, на лікування якої необхідна велика кількість коштів, при мінімальній заробітній платі українського медика і так іноді викликає байдужість зі сторони персоналу лікарні, а за умов схвалення евтаназії подібна практика може знайти відзиви у багатьох лікарів, у яких просто не буде бажання возитися з проблемними пацієнтами. Оскільки, пасивна евтаназія передбачає бездіяльність оточуючих, відмову від життєпідтримуючого життя лікування, коли воно або припиняється, або взагалі не назначається, за виключенням того, що зменшує біль, то в Україні евтаназія може перетворитись на простий засіб умертвіння самотніх людей похилого віку, дітей-інвалідів, осіб, які хворіють на невиліковні хвороби, людей які не мають належного соціального забезпечення та належних коштів для підтримки життя.

Легалізація евтаназії може стати засобом тиску щодо категорій хворих людей, які б хотіли ще пожити, але водночас не хочуть бути «марним тягарем» для суспільства, або стати зброєю в руках недбайливих родичів, котрі будуть підштовхувати до відходу з життя з корисливих мотивів, і в кінці кінців евтаназія може стати

ще одним законним способом вбивати людей заради отримання спадщини і т.п.

Роблячи висновок, хочемо зазначити, що за своїм змістом положення частини другої статті 22 Конституції України передбачають, з одного боку, обов'язок держави гарантувати конституційні права і свободи, насамперед право людини на життя, а з другого – утримуватись від прийняття будь-яких актів, які призводили б до скасування конституційних прав і свобод, а отже – і права людини на життя. Виходячи з положень частини другої статті 8 Конституції України, норма частини другої її статті 22 має враховуватись при прийнятті законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання відповідних суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). Право на життя: *Офіційний веб-сайт*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/421-pravo-na-zhyttya> (дата звернення: 10.05.2021)

2. Старовойтова О. Э. Эвтаназия и закон. *Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности*. 2002. № 1. С. 149-150.

3. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія. Київ. КНТ, 2008. 625 с.

4. Шерман С. Эвтаназия. URL: http://gazeta.lenta.ru/dossier/11-03-1999_eutanasia.htm#hist (дата звернення: 10.05.2021)

5. Куртц П. Запретный плод: Этика гуманизма. Москва. Рос. гуманист. о-во. 2002. 222 с.

6. Иванюшкин А. Я. Профессиональная этика в медицине. Москва. Медицина. 1990. 220 с.

7. Судо Ж. Эвтаназия. URL: http://www.kcn.ru/tat_ru/religion/catholic/bioeu_tan.htm. (дата звернення: 10.05.2021)

8. Концепція оновлення цивільного кодексу України (21 січня 2021 року) URL: https://yuricom.com/legal_news/new_legislation/kontseptsiia-onovlennia-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy/ (дата звернення: 10.05.2021)